PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Sayı/*Number* 11 Ocak / *January* 2012 ISSN 1308 - 2922

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Prof. Dr. Turhan KAÇAR

Editörler
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR
Doç. Dr. Nurten SARICA
Doç. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ALTINTAŞ

Baskı
Turkuaz Ofset
0258 372 21 11

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Yerleşkesi 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM
Doç. Dr. Aydın SARI
Doç. Dr. İsmet PARLAK
Doç. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ
Doç. Dr. Nurten SARICA
Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU
Doç. Dr. Şükran TOK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN
Dr. Coşkun DAŞBACAK

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Candan TERWİEL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsen DEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MEDER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muammer NURLU	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr . Nurgül OKTİK	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Sadettin SARI	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah KARAMAN	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Behset KARACA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent GÜLOĞLU	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Cem BAYDUR	MuğlaÜniversitesi
Doç. Dr. Ensar YEŞİLYURT	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Feryal ÇUBUKCU	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Nurten SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Selim YILMAZ	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman BARUTÇU	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman UYAR	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZDEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayça ÜLKER ERKAN	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayşe SAVRAN GENCER	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Azer Banu KEMALOĞLU	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cumhur Yılmaz MADRAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Filiz ACAR	Düzce Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Harun SULAK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN	Pamukkale Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya
Recep DURMUŞ
Azize ŞIRALI EKMEKÇİ

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Birol ERKAN **1**
Türkiye İle Sınır Komşuları Arasındaki Dış Ticaretin Karşılaştırmalı Üstünlükler Perspektifinde Analizi
Analysis in Comparative Advantages Perspective of Foreign Trade of Turkey and Border Countries

Hakan SARITAŞ – Cengiz SARAY... ..... **23**
Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi
Analysis of Profitability Performance of Turkish Banking Sector

Hakan SARITAŞ – Altan GÖKÇE..... **39**
Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Temel Analizi: Nedenler ve Etkiler
Fundamental Analysis of Economic Crisis in the United States and in European Union Countries: Causes And Effects

Mustafa Zihni TUNCA - Mustafa BAYHAN..... **53**
Kalite Fonksiyon Göçerimi Yönteminin Tedarikçi Seçiminde Kullanımı
Using Quality Function Deployment Method in the Supplier Selection

Sevcan GÜNEŞ-Şakir ÇAKMAK-Filiz YEŞİLYURT-Gökhan TUZCU **71**
Ösys Başarısını Etkileyen Faktörlerin Analizi
The Determinants of OSYS Success

Yunus GÜLCÜ-Selim Adem HATIRLI..... **83**
Doğalgaz Kullanımını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Analizi: Isparta İli Örneği
An Analysis of Socio-Economic Factors Effecting the Use of Natural Gas: An Example of Isparta City

Zuhal ÖNEZ ÇETİN **97**
Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm
A New Approach at Poverty Alleviation: Pro-Poor Tourism

Feyza TOKAT..... **109**
XVII. Yüzyılda Yaşamış Bir Bilgin: Hezârfen Hüseyin Efendi
XVII. Century Scholar: Hezârfen Hüseyin Efendi

Haldun SOYDAL-Zekeriya MIZRAK-Murat ÇETİNKAYA..... **117**
Makro Ekonomik Açıdan Türkiye'nin Alternatif Enerji İhtiyacının Önemi
From Imprantance of Alternatife Energy Need of Turkey

Mehmet MEDER- Mustafa GÜLTEKİN..... **139**
Türkiye'nin Büyük Kentlerinde 1999-2009 Yılları Arasındaki İntihar Eğilimleri
Dispositions of Suicide Between the 1999-2009 Years in the Large Cities of Turkey

Mehmet Yaşar ERTAŞ **153**
XV. - XVI. Yüzyıllarda Hambat Yöresinde Yerleşim ve Nüfus
Settlement and Population in Hambat Area in the 15th and 16th Centuries

Meryem AYAN 169
Evlilik Yoluyla Irksal ve Dini Kesişmeler
Race and Religious Intersections Through Marriages

Rıza SAM 177
Şiddete Sürüklenerek Suça İtilenler: Geleceğin Suçlularını Yetiştirmek Üzerine Düşünceler
Individuals Dragged by Violence and Pushed into Crime: Reflections on the Training of Tomorrow's Criminals

Necla KÖKSAL – Melek ÇINAR.....191
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bilimin Doğasına ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansıtılmasına İlişkin Görüşleri
Social Studies Preservice Teachers' Views on Nature of Science and Reflecting Nature of Science on Learning-Teaching Process

Mustafa SARICA.....205
Türkçede Eylemsilerin (Ortaçlar ve Ulaçlar) Fransızcayla İlişkili Olarak İncelenmesi
Constrastive Study of Participles in Turkish in Relation with French

Tuncer YILMAZ.....215
Ütopya ve Hicvin Buluşması: Samuel Butler'in *Erewhon'u*
Where Utopia and Satire Meets: Samuel Butler's Erewhon

Emre AŞILIOĞLU.....231
İlköğretim İkinci Kademe Görsel Sanatlar Dersi Programının Sanat Eğitimi İlkelerinin İncelenmesi
Study of Art Education Principles of Visual Arts Curriculum in the Second Level of Primary Education

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 11, 2012, Sayfa 1-22

TÜRKİYE İLE SINIR KOMŞULARI ARASINDAKİ DIŞ TİCARETİN KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER PERSPEKTİFİNDE ANALİZİ*

Birol ERKAN**

Özet

Türkiye'nin son yıllardaki komşularla sıfır problem politikası dış ticaretine de olumlu yönde etki etmiş, sınır komşularıyla dış ticareti önemli bir gelişme göstermiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye ve sınır komşularının açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarını hesaplamak; söz konusu ülkelerin ihracatta avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymaktır. Buna göre Türkiye'nin özellikle tekstil iplikleri ve kumaş, hazır giyim, meyve ve sebze, seyahat eşyaları ve el çantaları ile tütün mamullerinin ihracatında sınır komşuları karşısında rekabet gücü yüksektir. Bununla birlikte, canlı hayvanlar, hayvansal ürünler, gıdalar ve yağlar, mineral yağlar, petrol ve diğer enerji ürünleri ihracatında sınır komşuları açısından genel bir karşılaştırmalı avantaj durumundan söz edilebilir.

Anahtar Kelimeler: *İhracat, Rekabet Gücü, Türkiye, Sınır Komşuları.*

ANALYSIS IN COMPARATIVE ADVANTAGES PERSPECTIVE OF FOREIGN TRADE OF TURKEY AND BORDER COUNTRIES

Abstract

In recent years, Turkey's zero-problem policy with neighbors has had a positive effect on its foreign trade, and Turkey's foreign trade with its border neighbors has showed an important development. The aim of the study is to calculate the revealed comparative advantage index relative to Turkey and border countries, and to presented advantages and disadvantages in export of countries in question. Accordingly, Turkey has higher competitiveness in the face of border countries in point of the export particularly in the textile yarns and fabrics, clothings, fruit and vegetable, travel goods and handbangs and tobacco products. However, in the export of live animals, animal products, foods and oils, mineral oils, petroleum and other energy products, it can be mentioned that border countries has largely comparative advantage.

Key Words: *Export, Competitiveness, Turkey, Border Neighbours.*

1. GİRİŞ

Çalışmanın ana amacı, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarının kullanılması suretiyle Türkiye'nin ve sınır ülkelerinin ihracatındaki rekabet gücünün analiz edilmesidir. Söz konusu analiz, sözü edilen ülkelerin ihracatına mikro bazda yaklaşmakta, ürün bazlı bir rekabet profili ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye ve sınır komşuları olan Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Azerbaycan-Nahçıvan, Ermenistan, İran, Irak ve Suriye'nin Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması (SITC) bazında ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlükler ölçülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, INTRACEN-PC TAS ve COMTRADE SITC Rev3 2 haneli verileri kullanılmak suretiyle, sözü edilen ülkelerin ihracatındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları (Balassa İndeksi-AKÜ katsayısı ve Dönüştürülmüş Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayısı-DAKÜ) hesaplanmıştır.

---

* İzmir Üniversitesi tarafından organize edilen "Bölgesel ve Küresel Dinamikler: Türkiye ve Yakın Çevresinin İktisadi ve Siyasi Meseleleri" (28-29 Nisan 2011) adlı sempozyumda sunulan bildirinin revize edilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi M.Y.O. Dış Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi, KİLİS
e-posta: birolerkan@kilis.edu.tr

2. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLERİN (İHRACAT REKABET GÜCÜNÜN) ÖLÇÜMÜ: AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER YAKLAŞIMI

Karşılaştırmalı üstünlük kavramı uluslararası ticarette adından sıklıkla bahsedilen bir kavram olmasına rağmen, söz konusu teorik kavramın ölçülebilmesi ve ampirik bulgulara dönüştürülebilmesi bağlamında önemli eksiklikler bulunmaktadır. Söz konusu eksikliklerin giderilmesine yönelik en önemli hamle, karşılaştırmalı üstünlüklerin ve rekabet gücünün ölçümünde açıklanmış karşılaşmalı üstünlük katsayılarının (AKÜ) kullanılmasıdır (Sanidas and Shin, 2010: 8). Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile karşılaştırmalı üstünlüklerin ve rekabet gücünün ölçümü arasındaki bağlantının ortaya koyulması şu sıralama ile olmaktadır:

EŞ → KÜ → TÜT → AKÜ

EŞ: Ülkelerin ekonomik koşulları, KÜ: Karşılaştırmalı üstünlüklerin uluslararası örnekleri, TÜT: Uluslararası ticaret, üretim ve tüketim, AKÜ: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayıları. Diyagrama göre, ülkelerin ekonomik koşullarınca belirlenen karşılaştırmalı üstünlükler uluslararası ticareti, üretim ve tüketimi (ihracat, ithalat) belirlemekte, bu da ülkelerin rekabet gücüne etki etmektedir (Ballance vd., 1987: 157).

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler (AKÜ) yaklaşımı, karşılaştırmalı üstünlükleri (rekabet gücünü) ölçmede sıklıkla kullanılan yöntemlerden biridir. Bir ülkenin mal ya da sektör bazında ihracat yapısının ülkenin karşılaştırmalı üstünlüklerini, ithalat yapısının ise karşılaştırmalı dezavantajlarını yansıttığı AKÜ yaklaşımına göre; bir malın ticaret dengesinin pozitif olması durumunda o ülkenin o malın/sektörün ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe, tersi durumda ise karşılaştırmalı dezavantaja (rekabet gücünden yoksunluğa) sahip olduğu söylenebilir (Bekmez, 2008: 17).

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler düşüncesi ilk olarak Liesner (1958) tarafından ortaya atılmıştır. İngiltere'nin Ortak Pazar Ülkeleri ile rekabet gücünü karşılaştırmak için oluşturulmuş indeks, Balassa (1965) tarafından işlevsel hale getirilmiştir. Ülkelerin mevcut ticaret verilerinden yararlanılarak karşılaştırmalı üstünlüğünü gösteren Balassa İndeksi, ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğün nedenine inmeden, görünen bir avantaj farkı olup olmadığını açıklamayı amaçlamaktadır (Seymen, 2009: 237).

İndeks, ülkenin belli bir sektör ihracatının toplam ihracatına oranının, aynı sektörün dünyadaki ihracatının dünya toplam ihracatına oranı olarak tanımlanabilir. Balassa İndeksi, herhangi bir malın (sektörün) ülkenin toplam ihracatındaki payının, söz konusu malın (sektörün) dünyanın (bir ülkenin veya bölgenin) toplam ihracatındaki payına oranını ifade eder. Diğer bir ifadeyle Balassa İndeksi, ülkenin bir maldaki yurtiçi uzmanlaşmasını (AKÜ indeksinin payı), dünyanın uzmanlaşmasıyla karşılaştırır (Benigno, 2005: 6). Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayısı (AKÜ), UN Statistics Office ve Standart International Trade Classification (SITC) verilerinden (UN Comtrade ve PC TAS) hesaplanabilir[1].

"j" ülkesinin "t" döneminde "k" malındaki (sektöründeki) açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (AKÜ) katsayısını Balassa aşağıdaki gibi formülize etmiştir (Balassa, 1965: 99-123):

$$AKU_{kt}^{j} = \left(X_{kt}^{j} / X_{t}^{j} \right) / \left(X_{kt}^{w} / X_{t}^{w} \right)$$

AKÜ indeksinin pay kısmı, malın (sektörün) ulusal ihracattaki payını (%); payda kısmı ise, söz konusu malın (sektörün) dünya toplam ihracatındaki payını temsil etmektedir (Mykhnenko, 2005: 27). Balassa İndeksi aynı sonucu vermek üzere şu şekilde de formüle edilebilir (Mahmood, 2006: 26) (Karşılaştırmalı İhracat Performansı):

$$AKU_{kt}^{j} = \left(X_{kt}^{j} / X_{kt}^{w} \right) / \left(X_{t}^{j} / X_{t}^{w} \right)$$

(X^{j}_{kt} / X^{w}_{kt}); j ülkesinin k malı ihracatının ülkenin toplam ihracatı içindeki payı

(X^{j}_{t} / X^{w}_{t}); j ülkesinin toplam ihracatının dünya toplam ihracatı içindeki payı

AKÜ katsayısının birden büyük olması, ülkenin söz konusu ürün ihracatında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu ve

[1] Formüllerde X ; ihracat, M; ithalat, t ; dönem, k ; mal (sektör), j ; ülke 1, m; ülke 2, w; dünya, u; birlik şeklinde sembolize edilmiştir.

uzmanlaştığını ifade etmektedir (Coxhead, 2007: 1109).

Daha ayrıntılı bir analizle, karşılaştırmalı üstünlüğün gücünü göstermek amacıyla Balassa'nın AKÜ katsayısını 4 aşamada sınıflandırabiliriz (Hinloopen, 2001: 13):

1. *Sınıflandırma* $\rightarrow$ $0 < AKÜ \leq 1$; Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.

2. *Sınıflandırma* $\rightarrow$ $1 < AKÜ \leq 2$; Zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük,

3. *Sınıflandırma* $\rightarrow$ $2 < AKÜ \leq 4$; Orta derecede karşılaştırmalı üstünlük,

4. *Sınıflandırma* $\rightarrow$ $4 < AKÜ$; Güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

AKÜ katsayılarının sıfır ile sonsuz arasında değer alması ve asimetrik olması nedeniyle, söz konusu indeks için monoton bir dönüştürülme işlemi uygulanmaktadır. Bu işlem ile bulunan AKÜ katsayısı, (AKÜ-1)/(AKÜ+1) şeklinde formülize dilebilir. Bu indekse "dönüştürülmüş açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük indeksi" denir (Kumar vd., 2008: 131). Bu durumda. Bu dönüştürme sonucunda uç değerler daha az ağırlıklandırılmış olacak, indeks simetrik hale dönüşecek ve sonuç -1 ile +1 arasında değer alacaktır (Filiztekin, 2006: 107).

Michael E. Porter, gelişmiş ülkelerin ekonomik başarılarını nasıl sürdürebildiklerini açıklayabilmek için karşılaştırmalı üstünlükler kavramını geliştirmiştir. Porter, rakiplerinden daha düşük maliyetlerle üretebilme ve aşırı maliyetleri nedeniyle ortaya çıkan yüksek fiyatları değiştirebilme yeteneğine sahip olmak olarak iki farklı karşılaştırmalı üstünlük kavramından söz etmiştir. Söz konusu avantajlardan en az birisine sahip olunması durumunda üstün bir firma veya ülkeden söz edilebilir (Porter, 1991: 95-117). Porter, karşılaştırmalı üstünlük kavramıyla birlikte rekabet gücü kavramından da söz etmiş[2], her ikisinin de özünde karşılaştırmalı maliyetlerin yattığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, bir ülkenin uluslararası piyasalarda karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunmasının, aynı zamanda rekabet gücünün bulunması anlamına da gelebileceği söylenebilir (Utkulu, 2005: 6).

[2] Günümüz dış ticaretinde karşılaştırmalı üstünlükler artık rekabet gücü kavramı ile aynı anlamda kullanılır hale gelmiştir.

2.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklere İlişkin Çalışma Örnekleri

J. Hinloopen tarafından yapılan çalışmada (Hinloopen, 2001: 1-50), 12 AB üyesi ülkeden Japonya'ya ihraç edilen mallardaki rekabet gücü hesaplanmıştır. Araştırmada 1992-1996 yılları arası SITC 2 haneli veriler kullanılmıştır. Balassa İndeks değerleri genel olarak 1'den büyük çıkmış, bazı ülkelerin AKÜ katsayıları yıllara göre istikrarlı durumunu sürdürmüş (Almanya gibi), bazı ülkelerin rekabet gücü ise değişken bir seyir izlemiştir (Yunanistan gibi).

C. Veeramani tarafından yapılan çalışmada (Veeramani, 2006: 1-20), Çin ve Hindistan'ın karşılaştırmalı ihracat performansları analiz edilmiştir. Bununla birlikte, her iki ülkenin de faktör yoğunlukları da ölçülmüştür. SITC 3 haneli mal gruplarına yönelik yapılan çalışmada; Hindistan'ın tarımsal hammadde yoğun, mineral kaynak yoğun ve niteliksiz işgücü yoğun mallarda uzmanlaştığı; Çin'in ise, niteliksiz işgücü yoğun ve son yıllarda azalsa da tarımsal hammadde yoğun mallarda uzmanlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

E.N. Wolff tarafından yapılan çalışmada (Wolff, 2000: 1-33), 1970-1997 yılları arasında 33 imalat malında 14 OECD ülkesi baz alınarak, söz konusu ülkelerin ihracat uzmanlaşma ve benzerlik dereceleri ölçülmüştür. Bununla birlikte, Kanada ve ABD'nin geleceğe yönelik uzmanlaşma dereceleri tahmin edilmiştir. Sonuçta; Kanada'nın ulaştırma ekipmanları, özel karayolu taşıtları, motor araçları, demir ihtiva etmeyen metal ve ağaç ürünlerinde uzmanlaştığı; ABD'nin ise, uçak, profesyonel ürünler, petrol ve kömür ürünlerinde yüksek oranda nispi üstünlükleri mevcuttur.

B. Yılmaz tarafından yapılan çalışmada (Yılmaz, 2003: 1-20), Türkiye'nin 1996-1999 dönemine ilişkin AB-15 ve 5 aday ülke (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya, Polonya) karşısındaki üstünlükleri açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarıyla ölçülmüştür. SITC teknoloji sınıflandırmasına göre; Türkiye'nin, kolay ve zor taklit edilen araştırma yoğun malların ihracatında karşılaştırmalı dezavantajı, hammadde ve emek yoğun mal ihracatında da güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğü bulunmaktadır.

N. Şimşek, D. Seymen ve U. Utkulu tarafından yapılan çalışmada (Şimşek vd., 2007: 1-44), 1993-2005 arasında Türkiye'nin AB karşısındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükleri SITC Rev 3, 3 haneli bazda teknoloji sınıflandırmasına göre analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin hammadde ve emek yoğun malların ihracatında avantaja sahip olduğu görülmüştür. Sermaye yoğun malların ihracatında da mutlak olarak olmasa da, nispi anlamda üstünlük sağladığı görülmüştür. Ar-ge bazlı malların ihracatında ise karşılaştırmalı dezavantaj durumu mevcuttur.

A.A. Kaya tarafından yapılan çalışmada (Kaya, 2006: 1-10), 1991-2003 döneminde, imalat sanayi ihracatında, Türkiye'nin AB-15 ve AB-10 ile Bulgaristan, Romanya gibi aday ülkeler karşısında üstünlük sahibi olduğu endüstriler belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada SITC Rev 3, 3 haneli imalat sanayi ihracat verileri kullanılmıştır. Balassa İndeksi kullanılarak yapılan analiz sonucunda, 151 imalat sanayi alt ürün grubu içinde 53 endüstride AKÜ≥1 tespit edilmiştir. Türkiye'nin karşılaştırmalı üstün olduğu 53 maldan 1'i hammadde yoğun, 27'si emek yoğun, 16'sı sermaye yoğun, 9'u zor taklit edilen araştırma yoğun mallar olarak tespit edilmiştir.

2. 2. Sınır Komşularına İlişkin Karşılaştırmalı Üstünlük Analiz Örnekleri

G. Buturac, Z. Lovrincevic ve I. Teodorovic tarafından yapılan çalışmada (Buturac vd., 2004: 315-342), Hırvatistan'ın dış ticaret yapısındaki değişme, 6 Doğu Avrupa geçiş ekonomisi ülkesiyle (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovenya, Slovakya) kıyaslanarak ele alınmıştır. Söz konusu analiz 1992-2001 yılları arasında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları kullanılarak teknoloji sınıflandırması bazında yapılmıştır. Hırvatistan'ın, diğer komşu geçiş ekonomisi ülkeleriyle karşılaştırıldığında, 2001 yılında herhangi bir ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğü olmayan tek ülke olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

P.B. Rana, Asya-Pasifik ülkelerinin 1965-1984 arasındaki ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlükleri analiz etmiş, söz konusu komşu ülkelerin özellikle emek yoğun ve bazı sermaye yoğun malların ihracatında karşılaştırmalı rekabet avantajına sahip olduğunu ifade etmiştir (Rana, 1988: 1-21).

M. Akal, 1980'den 2005'e Türkiye'nin Ortadoğu sınır ülkeleriyle (Irak, İran, Suriye) olan dış ticaretinde fasıl bazında ihracat ve ithalat yoğunlaşmaları ile avantaj ve dezavantajları ortaya koymuştur. Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatı tarımsal fasıllardan sanayi fasıllarına, emek yoğun fasıllardan sermaye ve teknoloji içeren fasıl yoğunlaşmasına kaymıştır (Akal, 2008: 271-296).

H. Atik tarafından yapılan çalışmada (Atik, 2006: 33-43), Türkiye ve komşu ülkeleri (Yunanistan, Suriye, İran) arasındaki karşılaştırmalı üstünlükler, tercihlerde benzerlik teorisi çerçevesinde panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Analize dahil edilen ülkelerin ithalat değerlerinin bağımlı değişken olarak kabul edildiği modelde; ülkelerin gayrisafi yurt içi hasıla değerleri, reel döviz kurları ve ülkelerdeki kişi başına gelir seviyeleri arasındaki benzerlik derecesini gösteren Linder değişkeni bağımsız değişkenler olarak yer almıştır. Gerek komşu ülkelerin, gerekse Türkiye'nin kişi başına gelir seviyeleri birbirine benzeyen ülkelerle ticaret yaptıkları ortaya çıkmıştır.

G. Ayman, A. Sezer, T.A. Kılıçdağı, 1980-2005 yıllarına ilişkin analiz yapmak suretiyle, Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle ilişkilerini ekonomik ve ticari açıdan incelemiş, bu yönde hazırlanmış strateji çalışmalarını değerlendirmiştir. SWOT analizi ile sektörel bazda kapsamlı analizler yapılmış ve Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle ilişkilerinde hangi sektörlerin ön plana çıkartılması gereği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak; ulaştırma, enerji ve taahhüt sektörleri ön plana çıkmıştır (Ayman vd., 2007: 1-5).

TÜSİAD tarafından yapılan çalışmada (2007: 1-384), başta İran ve Irak olmak üzere komşu ülkelerle olan dış ticaretin gelişimi ihracat pazarlaması bazında ele alınmıştır. Bununla birlikte, sınır komşularıyla olan dış ticaretin gelişiminde mevcut engellerin kaldırılması ve sınır ticaretinin önemi üzerinde durulmuştur.

3. TÜRKİYE'NİN KOMŞU ÜLKELERLE DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ

Çalışmada, Türkiye'nin komşu ülkelerle dış ticaretinin (ihracat ve ithalat) analizinin yapılması maksadıyla; öncelikle ihracatındaki

ve ithalatındaki ilk 20 ülke 2004 ve 2010 yıllarına ilişkin ele alınmış, söz konusu farklılıklar sınır komşuları perspektifinde irdelenmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin sınır komşularıyla olan dış ticaretinin yıllar itibariyle izlemiş olduğu seyir sapma indeksi ve nüfuz indeksi analizleriyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

3. 1. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Komşu Ülkelerin Payı

Komşuları ile ticaret yapabilme kabiliyeti, kapasitesi ve bu ticarete olanak sağlayacak her türlü alt yapı ve istikrar ortamı bir ülkenin ekonomik refahını etkileyen önemli unsurlardır. Ekonomik açıdan dünyanın müreffeh bölgelerine bakıldığında, ülkelerin "komşum zenginse ben de zenginim" mantığına sahip oldukları görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve Belçika'nın Kuzey Batı Avrupa'da oluşturduğu ekonomik sinerji komşu ülkeler arasında geliştirilen ortak ticaret zihniyeti ve iktisadi iş birliğinin ne denli bir refah unsuru olduğunun dünya tarihindeki en başarılı örneklerinden birisidir. Aynı şekilde ABD, Meksika ve Kanada'nın NAFTA çatısı altında oluşturduğu komşu ülkeler arası ticari birlik, Meksika'nın son dönemlerde gelişmekte olan ülkeler arasında ön sıralarda yer almasındaki en önemli etkenlerdendir (Eryaman, 2011: 1).

Türkiye'nin komşuları ile geliştirmeye çalıştığı ticari ve iktisadi işbirliği ortamının ve bu ortamın oluşturduğu zenginlik ve refah atmosferinin bölgenin potansiyelini yansıttığı söylenemez. Türkiye'nin komşuları ile oluşturduğu bölgede 20. yüzyıl boyunca savaşlar, anlaşmazlıklar, siyasi karışıklık ve devrimler çok yoğun olarak yaşanmış, 21. yüzyılda da devam etmiştir. Güvenlik ve istikrarı tehdit eden söz konusu olaylar bölgesel ticaretin gelişmesini engellemiş ve iktisadi işbirliğinin istenilen seviyelere ulaşmasını engellemiştir. Bununla birlikte, her şeye rağmen, özellikle Yunanistan

Tablo 1: Türkiye'nin ihracatında ilk 20 ülke (1000 $)

(2004 Yılı)			(2010 Yılı)		
ÜLKE	**TOPLAM**	**%**	**ÜLKE**	**TOPLAM**	**%**
Almanya	8.852.991	13,83	Almanya	11.461.453	10,21
İngiltere	5.469.934	8,55	Birl. Krallık	6.974.740	6,22
İtalya	4.792.580	7,49	İtalya	6.557.692	5,84
A.B.D.	4.768.927	7,45	Fransa	6.135.972	5,47
Fransa	3.663.143	5,72	Irak	6.026.368	5,37
İspanya	2.704.779	4,23	Rusya	4.679.476	4,17
Hollanda	2.196.858	3,43	A.B.D.	3.773.185	3,36
Rusya	2.132.101	3,33	İspanya	3.648.996	3,25
Irak	1.859.909	2,91	İran	3.028.338	2,70
İsrail	1.334.347	2,08	B.A.E.	2.755.240	2,46
Romanya	1.260.444	1,97	Romanya	2.605.779	2,32
Belçika	1.208.699	1,89	Hollanda	2.474.851	2,21
Yunanistan	1.189.521	1,86	Mısır	2.325.814	2,07
B.A.E.	933.941	1,46	S. Arabistan	2.271.446	2,02
Bulgaristan	845.370	1,32	Çin	2.268.924	2,02
Cezayir	832.613	1,30	İsrail	2.086.054	1,86
İran	812.239	1,27	Libya	2.011.130	1,79
S. Arabistan	789.522	1,23	Belçika	1.965.625	1,75
Polonya	713.133	1,11	Suriye	1.854.743	1,65
Danimarka	644.508	1,01	Nahçıvan	1.576.844	1,41
İlk 20 Toplam	47.005.560	73	**İlk 20 Toplam**	76.482.670	68,15
Genel Toplam	64.010.231	100	**Genel Toplam**	112.219.270	100,00

(**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

ve Bulgaristan'ın AB üyeliğinin bölgeye etkisi, İran'ın sahip olduğu zengin yeraltı kaynaklarının öneminin daha da artması, Suriye ve Gürcistan'ın yavaş fakat sağlam bir şekilde dışa açılma sürecine girmeleri bölgenin refahını ve dış ticaretini geliştirme potansiyeli anlamında umut verici olmuş, bu gelişmelerin sağladığı olumlu atmosfer ekonomik göstergelere de yansımıştır.

Türkiye'nin ihracatındaki ilk 20 ülke, 2004 ve 2010 yılları karşılaştırılarak incelendiğinde, Almanya'nın ilk sıradaki yerini koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Tablo-1 Türkiye'nin sınır komşularına ihracatı bağlamında incelendiğinde önemli bir entegrasyon göze çarpmaktadır. Özellikle Irak, 2004 yılında Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı 9. ülke (%2.91 pay) iken 2010 yılında 5. ülke (%5.37 pay) konumuna gelmiştir. İran da 2004 yılında 17. sırada iken (%1.27 pay) 2010'da 9. sırada (%2.70 pay) yer almaktadır.

Suriye ve Azerbaycan-Nahçıvan 2004'de listede yer almaz iken 2010'da sırasıyla 19. ve 20. sırada yer almaktadır. 2004 yılında, en fazla ihracat yapılan 20 ülkeden 13'ü batı ülkeleri iken; 2010'da söz konusu rakamın 9'a düşmüş olması, Türkiye'nin ihracat eksenini Uzak Doğu, Orta Doğu ve sınır ülkeleri yönünde değiştirdiğini göstermektedir.

Türkiye'nin ithalatındaki ilk 20 ülke, 2004 ve 2010 yılları karşılaştırılarak incelendiğinde, Almanya ile Rusya'nın yer değiştirdiği görülmektedir (Tablo-2). Bununla birlikte, Türkiye'nin sınır komşularından yaptığı ithalatı bağlamında incelendiğinde; sadece İran göze

Tablo 2: Türkiye'nin ithalatında ilk 20 ülke (1000 $)

	(2004 Yılı)			(2010 Yılı)	
ÜLKE	**TOPLAM**	**%**	**ÜLKE**	**TOPLAM**	**%**
Almanya	12.515.655	12,83	Rusya	21.599.563	11,64
Rusya	9.033.138	9,26	Almanya	17.548.289	9,46
İtalya	6.865.811	7,04	Çin	17.180.629	9,26
Fransa	6.201.348	6,36	A.B.D.	12.318.562	6,64
A.B.D.	4.745.195	4,86	İtalya	10.203.337	5,5
Çin	4.476.077	4,59	Fransa	8.176.442	4,41
İngiltere	4.317.140	4,43	Iran	7.644.782	4,12
İsviçre	3.404.540	3,49	İspanya	4.839.988	2,61
İspanya	3.253.675	3,34	Güney Kore	4.764.042	2,57
Japonya	2.684.287	2,75	İngiltere	4.680.551	2,52
Güney Kore	2.572.537	2,64	Ukrayna	3.832.744	2,07
Ukrayna	2.509.351	2,57	Romanya	3.449.173	1,86
Belçika	1.991.728	2,04	Hindistan	3.409.809	1,84
Iran	1.962.059	2,01	Japonya	3.297.750	1,78
Hollanda	1.908.145	1,96	Belçika	3.213.707	1,73
Romanya	1.699.553	1,74	Hollanda	3.155.965	1,7
Libya	1.514.125	1,55	İsviçre	3.153.682	1,7
Cezayir	1.255.679	1,29	Polonya	2.620.952	1,41
S. Arabistan	1.231.507	1,26	Kazakistan	2.470.967	1,33
Tayvan	1.206.365	1,24	S. Arabistan	2.437.304	1,31
İlk 20 Toplam	75.347.919	77,25	**İlk 20 Toplam**	139.998.236	75,47
Genel Toplam	97.539.766	100	**Genel Toplam**	185.492.859	100

(**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

çarpmaktadır. 2004 yılında Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı 14. ülke olan İran'ın 2010 yılında 7. sırada yer alması, Türkiye açısından öneminin daha da arttığını göstermektedir.

En fazla ihracat ve ithalat yapılan 20 ülke genel olarak ele alındığında, Türkiye'nin sınır komşularıyla olan dış ticaretinde ihracat tarafının daha ağır bastığı görülmektedir. Keza, 2010 yılı dış ticaret rakamlarına göre (ilk 20 ülke bazında); Türkiye toplam ihracatının yaklaşık yüzde 10'unu sınır komşularına gerçekleştirirken; toplam ithalatının yüzde 4'ünü sınır komşularından gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin özellikle sınır komşusu İran ile dış ticaret hacminin önemli boyutlarda olduğu söylenebilir (2010 yılı itibariyle 10 milyar $ civarında).

Tablo-3'de, Türkiye'nin sınır komşularına olan ihracatının yıllar itibariyle artmakta olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ağırlıkla doğu ve güney komşularına olan ihracatının yüksekliği ve gösterdiği ivme dikkat çekmektedir. Bu durum, son yıllarda Türk siyasetindeki ve ekonomisindeki eksen kaymasını işaret etmektedir. Keza, AB üyesi ülkeler olan Yunanistan'a ve Bulgaristan'a yapılan ihracatın boyutları nispi olarak düşük olup, artış hızı son yıllarda azalmıştır.

Tablo 3: Türkiye'nin sınır komşularına ihracatı (milyon $)

ÜLKELER	1990	1995	2000	2005	2010
Irak	215	123	0	2.750	6.043
İran	495	268	236	913	3.043
Suriye	194	272	184	552	1.849
Azerbaycan-Nahçıvan	0	161	230	528	1.551
Bulgaristan	10	183	253	1.179	1.498
Yunanistan	139	210	438	1.127	1.456
Gürcistan	0	68	132	272	770
Ermenistan	0	0	0	0	0

(**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr, 02.04.2011).

Tablo-4, Türkiye'nin sınır komşularından gerçekleştirilen ithalatının da yıllar itibariyle artmakta olduğunu göstermektedir. Türkiye, en fazla ithalatı İran ve Bulgaristan'dan gerçekleştirmektedir.

Tablo 4: Türkiye'nin sınır komşularından ithalatı (milyon $)

ÜLKELER	1990	1995	2000	2005	2010
İran	492	689	816	3.470	7.645
Bulgaristan	32	402	465	1.190	1.701
Yunanistan	129	201	431	728	1.542
Irak	1.047	0	0	459	1.355
Azerbaycan-Nahçıvan	0	22	96	272	865
Suriye	84	258	545	272	663
Gürcistan	0	50	155	303	291
Ermenistan	0	0	0	0	0

(**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr, 02.04.2011).

Tablo-3 ve Tablo-4 birlikte incelendiğinde, Türkiye'nin İran'a (özellikle petrol ve ürünleri talebi sebebiyle) karşı önemli bir dış ticaret açığı bulunduğu görülmektedir. Söz konusu tablolarda, Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan'a karşı da dış açık verdiği görülmektedir.

Türkiye'nin, ulusal ekonomik büyüklüğü kendisinden küçük ülkeler olan Yunanistan ve Bulgaristan'dan kayda değer miktarda ithalat gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, sözü edilen ülkelere olan ihracatın ciddi oranda yetersiz olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, her iki ülkenin de AB üyesi olması, bu ülkelerle olan siyasi ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi gereğini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin AB'ye ihracatında pazar çeşitlendirmesi stratejisi geliştirmesi; gerek ürün, gerekse coğrafya bazında ortaya çıkabilecek riskleri dağıtması gerekmektedir. Zira, Türkiye'nin ihracatının yaklaşık yarısının gerçekleştirildiği AB içinde de Almanya, İtalya, Fransa'ya yönelik bir pazar yoğunlaşması söz konusudur.

3. 2. Türkiye'nin Sınır Komşularıyla Olan Dış Ticaretinin Sapma İndeksi Ve Nüfuz İndeksi Yardımıyla Analizi

Sapma indeksi ile nüfuz indeksi, ele alınan ülkelere yönelik dış ticaretteki gelişmelerle ilgili daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini mümkün kılmaktadır. Sözü edilen indeksler, iki ülke arasındaki dış ticaretin yıllara göre gelişiminin birbirleri lehine veya aleyhine bir seyir gösterip göstermediğini ortaya koymaktadır.

3. 2. 1. Sapma İndeksi Yardımıyla Analiz

Bir ülkenin başka bir ülkeye olan mal ihracatının, o ülke dışına olan ihracatına oranıdır.

$$SI_{j,k} = \left(X^{m}_{j,k} / X^{w-m}_{j,k} \right) \times 100$$

X^{m}_{jk} → j ülkesinin m ülkesine k malı ihracatı

X^{w-m}_{jk} → j ülkesinin m ülkesi dışına k malı ihracatı

Belli bir yılın (baz yılı) indeksine 100 denirse; diğer yıllarda indeks değerinin 100'den büyük çıkması, j ülkesinin k malı ihracatının m ülkesi lehine gelişme eğilimi gösterdiği anlamına gelmektedir (Yıldız ve Delice, 2001: 124). 100'den düşük çıkması ise, j ülkesinin k malı ihracatının m ülkesi dışına kaydığını gösterir.

Hesaplanan sapma indeksi sonuçları, izleme ve yorumlama kolaylığı açısından ayrı bir indekse çevrilerek tablolaştırılmıştır. Tüm ülkelere ilişkin veri olması sebebiyle 2009 yılı baz yılı olarak ele alınmıştır. Türkiye'nin sınır komşularına 1993-2009 yılları arasında gerçekleştirdiği ihracata ilişkin sapma indeksi sonuçları[3], özellikle son yıllarda ihracatının sınır komşuları lehine bir gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır (Tablo-5). Bununla birlikte, Türkiye'nin Suriye'ye olan ihracatında 1998 yılı sonrası sapma dikkat çekicidir.

Nüfuz İndeksi Yardımıyla Analiz

Sapma indeksiyle birlikte nüfuz indeksine bakılarak, ele alınan ülkelere yönelik ihracattaki gelişmelerle ilgili daha anlamlı sonuçlar elde etmek mümkündür. Söz konusu indeks, karşı ülkenin ithalat talebindeki gelişmede diğer ülkenin rolünü ortaya koymaktadır.

$$NI_{m,k} = \left(M^{j}_{m,k} / M^{w-j}_{j,k} \right) \times 100$$

M^{j}_{mk} → m ülkesinin j ülkesinden k malı ithalatı

M^{w-j}_{mk} → m ülkesinin j ülkesi dışından k malı ithalatı

Belli bir yılın (baz yılı) indeksine 100 dersek; diğer yıllarda indeks değerinin 100'ün üzerinde olması, m ülkesinin ithalatında j ülkesini tercih etme eğiliminin arttığını, 100'ün altında olması ise azaldığını gösterir.

Çalışmada, hesaplanan nüfuz indeksi sonuçları, izleme ve yorumlama kolaylığı açısından ayrı bir indekse çevrilerek tablolaştırılmıştır. Tüm ülkelere ilişkin veri olması sebebiyle 2002 yılı baz yılı olarak ele alınmıştır. Sınır komşularının 1993-2009 yılları arasında Türkiye'den gerçekleştirdiği ithalata ilişkin nüfuz indeksi sonuçları[4], komşu ülkelerin ithalatının yıllar itibariyle genel olarak Türkiye lehine bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır (Tablo-6).

[3] Veri yetersizliği nedeniyle bazı ülkelere ilişkin tüm yıllara ait değerler hesaplanamamıştır.

[4] Veri yetersizliği nedeniyle bazı ülkelere ilişkin tüm yıllara ait değerler hesaplanamamıştır.

Tablo 5: Türkiye'nin sınır komşularına olan ihracatına ilişkin sapma indeksi

	Ermenistan	Azerbaycan	Bulgaristan	Gürcistan	Yunanistan	İran	Irak	Suriye
1993	1802718	45	57	43	67	133	28	156
1994	-	74	75	70	81	97	21	140
1995	-	75	86	59	84	86	15	125
1996	-	104	67	90	88	89	22	133
1997	-	124	68	126	98	82	5	102
1998	-	123	81	114	119	50	1	114
1999	-	95	90	82	133	41	-	87
2000	-	84	93	90	136	59	-	65
2001	-	73	98	87	132	80	-	89
2002	-	64	107	54	141	59	-	72
2003	-	67	135	62	170	79	48	86
2004	-	65	145	60	162	90	79	62
2005	-	73	165	70	133	87	104	75
2006	-	82	189	91	164	87	83	71
2007	-	99	198	115	185	94	73	74
2008	-	128	168	144	161	108	82	84
2009	100	100	100	100	100	100	100	100

(**Kaynak:** COMTRADE verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Sapma indeksi ve nüfuz indeksi sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin son yıllardaki komşularla sıfır problem politikasının dış ticaretine de olumlu etki ettiği, sınır komşularıyla dış ticaretinin lehine bir gelişim gösterdiği ifade edilebilir. Bununla birlikte, özellikle Yunanistan ve Bulgaristan ile olan dış ticareti yıllar itibariyle Türkiye'nin lehine bir gelişim göstermiştir. Türkiye'nin Suriye ile dış ticaretinde ise aleyhte bir seyir söz konusudur.

4. AÇIKLANMIŞ KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER YAKLAŞIMIYLA TÜRKİYE İLE SINIR KOMŞULARI ARASINDAKİ İHRACAT REKABET GÜCÜNÜN ÖLÇÜLMESİ

Çalışmada, ülkelerin ihracatındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler hesaplanırken SITC Rev3 2 haneli ihracat verileri kullanılmış, 1993-2009 yılları arasındaki en yüksek ve en düşük değerler analizden çıkarılmak suretiyle uygun ortalama hesaplanmıştır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarına ilişkin Balassa İndeksi ve Dönüştürülmüş Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük İndeksi kullanılmıştır. Sözü edilen indekslerin tercihindeki amaç; ülkenin bir maldaki yurtiçi uzmanlaşmasını dünyanın uzmanlaşmasıyla karşılaştırmasıdır. Diğer bir ifadeyle, malın dünya toplam ihracatı içindeki payına göre ulusal ihracattaki payını tespit etmemize yardımcı olmasıdır. Elde edilen üstünlük ve dezavantaj sonuçlarına göre malların faktör donanımları, SITC Teknoloji sınıflandırması bazında (Hufbauer, 1974: 3-38) ortaya konulmaya çalışılmıştır. Komşu ülkelerden bazılarına ilişkin SITC Rev3 ihracat verileri belli yıllara ilişkin elde edilemediğinden (söz konusu ülkelerden kaynaklanan veri eksikliği nedeniyle), ortak zamanlı bir ülkeler arası kıyaslama yapılamamıştır.

Yapılan analizler sonucunda, Türkiye'nin SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 22'sinin ihracatında rekabet gücünün yüksek olduğu[5] görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin rekabet avantajının olduğu 22 mal grubunun ihracat rekabet gücü incelendiğinde; üstünlüklerden 5'i güçlü, 5'i orta derecede, 12'si ise zayıf derecededir.

Türkiye'nin, ihracatta güçlü rekabet avantajına (karşılaştırmalı üstünlüklere) sahip olduğu mal grupları SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde; 1 mal grubunun (05)

[5] Rekabet gücünün yüksek olması; rekabet avantajının bulunduğunu, diğer bir ifadeyle ülkenin söz konusu mal grubunun ihracatında açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Sınır komşularının Türkiye'den ithalatına ilişkin nüfuz indeksi

	Ermenistan	Azerbaycan	Bulgaristan	Gürcistan	Yunanistan	İran	Irak	Suriye
1993	-	-	-	-	33	-	-	-
1994	-	-	-	-	41	-	-	-
1995	-	-	-	-	42	-	-	-
1996	-	281	37	99	42	-	-	-
1997	40	282	41	112	57	125	-	-
1998	-	248	52	100	64	116	-	-
1999	142	155	60	109	64	110	-	-
2000	114	119	66	147	69	104	88	112
2001	98	112	75	131	91	99	120	102
2002	100	100	100	100	100	100	100	100
2003	75	78	126	86	103	110	-	128
2004	78	66	123	97	122	128	-	95
2005	88	78	124	101	114	135	-	94
2006	122	76	123	130	138	-	-	89
2007	122	119	143	124	159	-	-	86
2008	190	123	115	141	148	-	-	60
2009	162	168	114	-	142	-	-	-

(**Kaynak:** COMTRADE verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

hammadde yoğun, 3 mal grubunun (65, 83, 84) emek yoğun, 1 mal grubunun (12) da sermaye yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-7).

1993-2000 ve 2001-2009 dönemleri kıyaslandığında, Türkiye'nin güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal gruplarının tekstil ürünleri hariç üstünlük dereceleri nispi olarak azalmıştır (Tablo-7). Bununla birlikte, 83 grubu seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya ihracatında ilk dönemde görülen çok yüksek derecedeki üstünlükler ikinci dönemde dezavantaja dönüşmüştür.

Tablo 7: Türkiye'nin güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

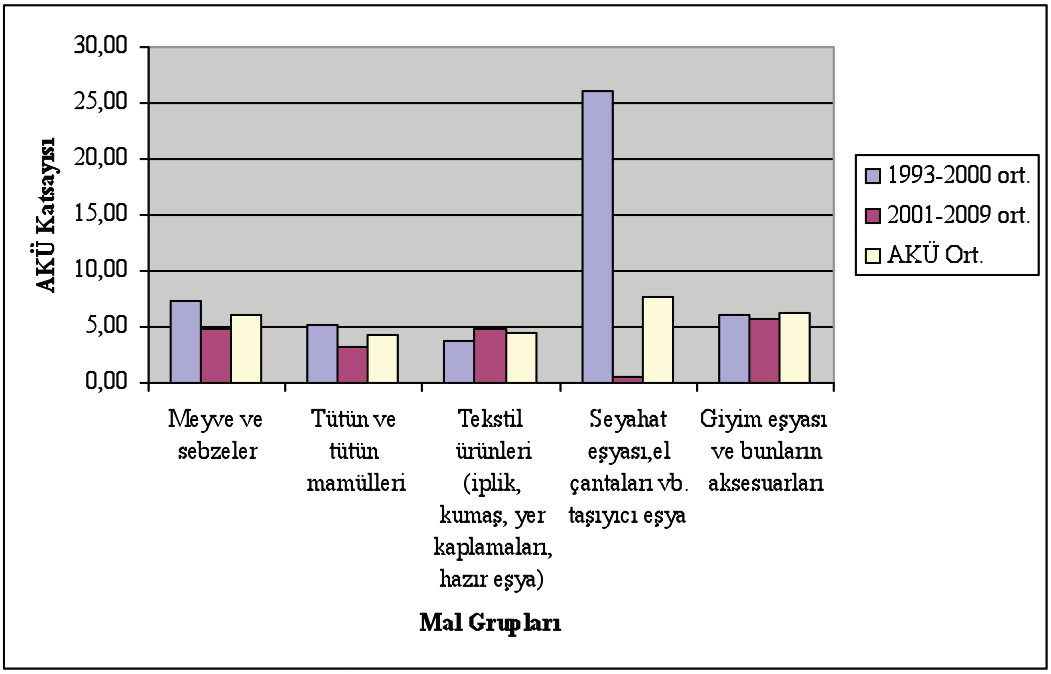
Mal Grupları	1993-2000 ort.	2001-2009 ort.	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
83-Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya	26,06	0,46	7,75	0,76	Emek Yoğun
84-Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	6,04	5,78	6,23	0,72	Emek Yoğun
05-Meyve ve sebzeler	7,29	4,76	6,07	0,71	Hammadde Yoğun
65-Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	3,82	4,86	4,53	0,64	Emek Yoğun
12-Tütün ve tütün mamul.	5,18	3,16	4,21	0,61	Sermaye Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Suriye, özellikle canlı hayvanlar mal grubu ihracatında çok yüksek oranda açıklanmış rekabet gücüne sahiptir. Suriye, dokuma ürünlerinin hammaddesinin teşkil eden elyaf ihracatında da önemli bir rekabet avantajına sahiptir.

Suriye, SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 16'sının ihracatında rekabet avantajına sahiptir. Suriye'nin ihracatında rekabet avantajına sahip olduğu 16 mal grubundan 4'ü güçlü, 5'i orta derecede, 7'si ise zayıf derecededir. Suriye'nin ihracatta güçlü karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu 4 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 3 mal grubunun (00, 33, 05) hammadde yoğun, 1 mal grubunun da (26) emek yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-8).

Grafik 1: Türkiye'nin güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Suriye'nin, Türkiye'den farklı olarak, özellikle canlı hayvanlar ve petrol ürünlerinin ihracatında güçlü derecede karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olması; Türkiye'nin söz konusu ürünlere karşı olan yurtiçi talep fazlasını Suriye'den karşılamasını optimal kılmaktadır.

İran, SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan sadece 4'ünün ihracatında rekabet avantajına sahiptir. Söz konusu 4 mal grubu incelendiğinde; İran'ın üstünlüklerinden 1'i güçlü, 1'i orta derecede, 2'si ise zayıf derecededir.

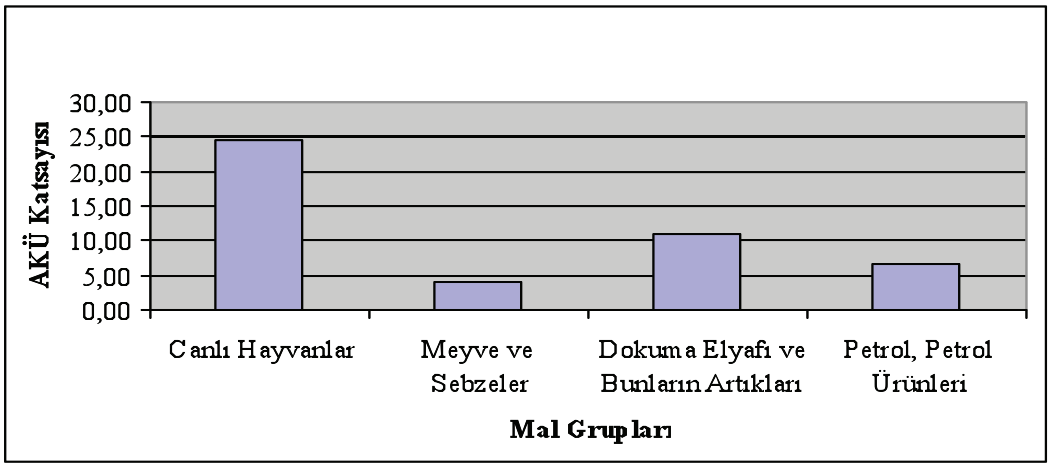
İran'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu SITC 33 mal grubu faktör donanımı itibariyle hammadde yoğundur (Tablo-9). İran'ın ihracat rekabet gücüne sahip olduğu mal gruplarının azlığı, özellikle de tek bir mal grubunun ihracatında güçlü üstünlüğe sahip olması, mal çeşitlendirmesinin düşüklüğünü (ürün yoğunlaşmasının yüksekliğini) işaret

Tablo 8: Suriye'nin güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
00-Canlı hayvanlar	24,29	0,92	Hammadde Yoğun
26-Dokuma elyafı ve bunların artıkları	10,68	0,83	Emek Yoğun
33-Petrol, petrol ürünleri	6,53	0,74	Hammadde Yoğun
05-Meyve ve sebzeler	4,30	0,61	Hammadde Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Grafik 2: Suriye'nin güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Tablo 9: İran'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
33-Petrol, petrol ürünleri	12,10	0,85	Hammadde Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

etmektedir. Birkaç mal grubuna bağımlılık, ülkenin ihracatını riskli kılmaktadır. Diğer taraftan, İran'ın stratejik bir mal grubu olan petrol ve petrol ürünleri ihracatındaki rekabet gücünün çok yüksek olması global düzeyde önemli bir avantaj olarak görülebilir.

Irak, siyasi karışıklığın ve istikrarsızlığın ekonomiye yansıması sebebiyle veri kısıtının en yüksek oranda görüldüğü ülkedir. Bununla birlikte, mevcut verilerle yapılan analizler sonucunda, Irak'ın SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan sadece 1'inin ihracatında rekabet avantajına (güçlü derecede) sahip olduğu

Tablo 10: Irak'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
33-Petrol, petrol ürünleri	11,65	0,84	Hammadde Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

görülmektedir. İran'da olduğu gibi Irak'ta da tek güçlü ihracat rekabet üstünlüğüne sahip olunan mal grubu petrol ve petrol ürünleridir (Tablo-10).

Irak'ın da İran gibi tek bir mal grubunun ihracatında güçlü üstünlüğe sahip olması, mal çeşitlendirmesinin düşüklüğünü (ürün yoğunlaşmasının yüksekliğini) ve ihracat riskini ortaya koymaktadır.

Gerek İran'ın, gerekse Irak'ın petrol ürünlerinin ihracatındaki güçlü karşılaştırmalı üstünlüğü; coğrafi yakınlığın doğuracağı maliyet avantajları düşünüldüğünde, Türkiye'nin söz konusu sektördeki açığını ortadan kaldırmasındaki en önemli faktörlerden birisi olacaktır.

Ermenistan'ın, SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 17'sinin ihracatında rekabet gücü yüksektir. Bu durum, küçük bir ekonomiye sahip olan Ermenistan için önemli derecede uzmanlaşmayı göstermektedir. Ermenistan'ın ihracatında rekabet avantajına sahip olduğu 17 mal grubunun 6'sı güçlü, 3'ü orta derecede, 8'i

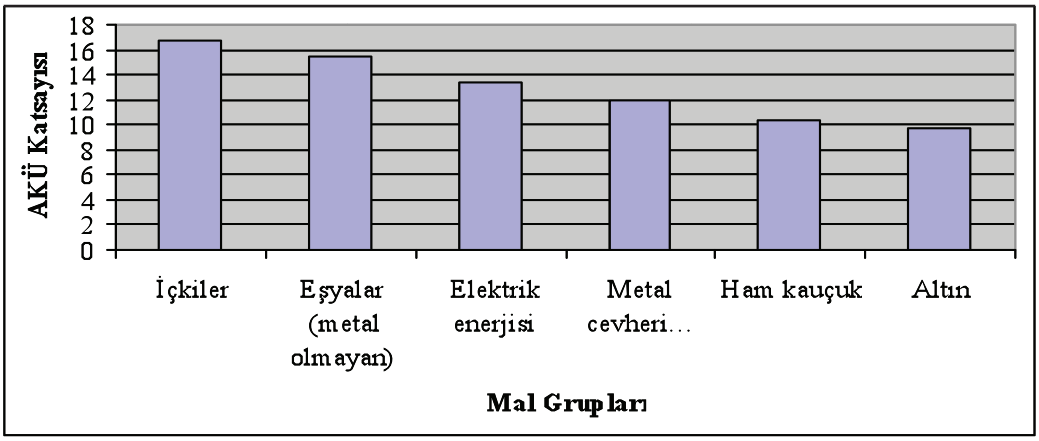
Tablo 11.Ermenistan'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
11-İçkiler	16,79	0,89	Sermaye Yoğun
66-Diğer metal olmayan maddeden yapılmış eşyalar	15,45	0,88	Emek Yoğun
35-Elektrik enerjisi	13,32	0,86	Sermaye Yoğun
28-Metal cevheri, döküntüleri, hurdaları	11,97	0,85	Hammadde Yoğun
23-Ham kauçuk	10,35	0,82	Hammadde Yoğun
97-Altın, parasal olmayan	9,72	0,81	Belirtilmemiş

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

ise zayıf derecededir. Ermenistan'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 6 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 2 mal grubunun (28, 23) hammadde yoğun, 1 mal grubunun (66) emek yoğun, 2 mal grubunun da (11, 35) sermaye yoğun olduğu görülmektedir[6] (Tablo-11). Küçük bir ekonomiye ve ihracat potansiyeline sahip olan Ermenistan'ın, özellikle güçlü ihracat rekabet gücüne sahip olduğu mal gruplarının nispi çokluğu ve söz konusu gruplara ait Balassa İndeksi ve Dönüştürülmüş AKÜ indeksi değerlerinin yüksekliği önemli bir avantajdır.

Grafik 3: Ermenistan'ın güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

[6] SITC 97 "Altın, parasal olmayan" nun faktör yoğunluğuna dair herhangi bir bilimsel veri bulunmamaktadır.

Azerbaycan'ın SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 7'sinin ihracatında rekabet avantajı mevcuttur. Azerbaycan'ın ihracatında rekabet avantajına sahip olduğu 7 mal grubu incelendiğinde; üstünlüklerden 3'ünün güçlü, 1'inin orta derecede, 3'ünün ise zayıf derecede olduğu görülmektedir.

Azerbaycan'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 3 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 1 mal grubunun (33) hammadde yoğun, 1 mal grubunun (26) emek yoğun, 1 mal grubunun da (35) sermaye yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-12).

Tablo 12: Azerbaycan'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
33-Petrol, petrol ürünleri	10,65	0,83	Hammadde Yoğun
35-Elektrik enerjisi	6,34	0,73	Sermaye Yoğun
26-Dokuma elyafı ve bunların artıkları	6,04	0,72	Emek Yoğun

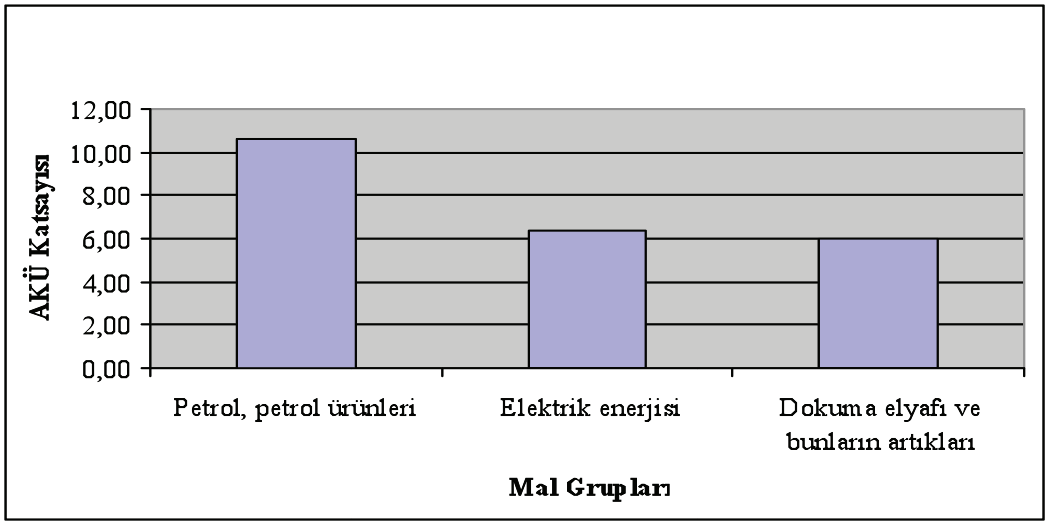
(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Türkiye'nin, Azerbaycan'dan yapacağı ithalat düşünüldüğünde, özellikle petrol ürünlerinin ön plana çıkması kaçınılmazdır.

Gürcistan, SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 17'sinin ihracatında rekabet avantajına sahiptir. Bu durum, Ermenistan gibi küçük bir ekonomiye sahip olan Gürcistan için de önemli derecede bir uzmanlaşmayı göstermektedir. Gürcistan'ın ihracatında rekabet avantajına sahip olduğu 17 mal grubu incelendiğinde; üstünlüklerden 9'u güçlü, 4'ü orta derecede, 4'ü ise zayıf derecededir.

Gürcistan'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 9 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 5 mal grubunun (05, 06, 07, 28, 56) hammadde yoğun, 3 mal grubunun da (11, 35, 67) sermaye yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-13).

Grafik 4: Azerbaycan'ın güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Tablo 13: Gürcistan'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
11-İçkiler	24,27	0,92	Sermaye Yoğun
56-Gübreler	19,62	0,90	Hammadde Yoğun
28- Metal cevheri, döküntüleri, hurdaları	18,77	0,90	Hammadde Yoğun
35- Elektrik enerjisi	13,38	0,86	Sermaye Yoğun
06- Şeker, şeker ürünleri ve bal	8,58	0,79	Hammadde Yoğun
97- Altın, parasal olmayan	6,67	0,74	Belirtilmemiş
05- Meyve ve sebzeler	5,37	0,69	Hammadde Yoğun
07- Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri	5,11	0,67	Hammadde Yoğun
67- Demir ve çelik	4,00	0,60	Sermaye Yoğun

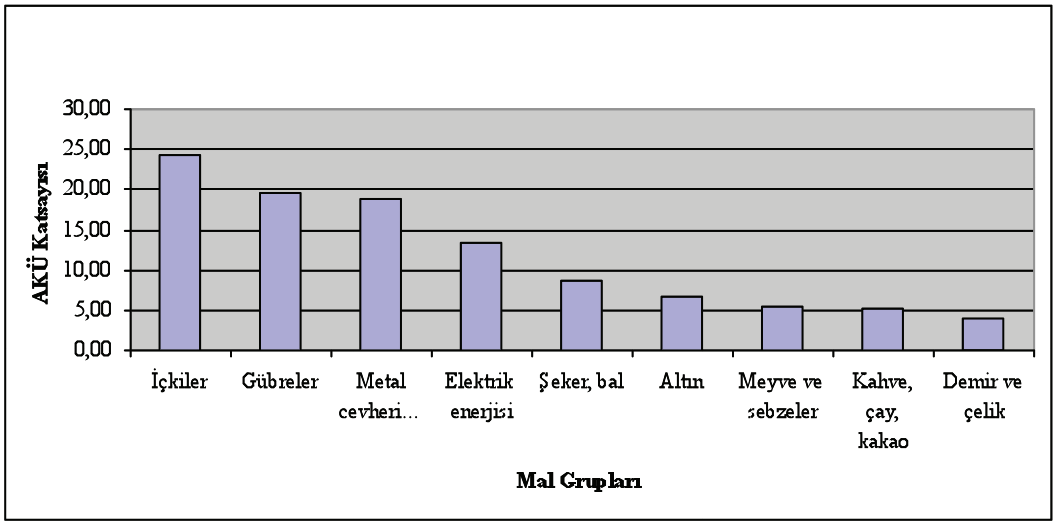
(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Gürcistan, Türkiye ve sınır komşuları içinde, güçlü ihracat rekabet üstünlüğüne sahip olunan mal grubu sayısı bazında ilk sırada yer almaktadır.

Gürcistan'ın, özellikle içki, gübre, metal cevheri ve elektrik enerjisi ihracatındaki önemli üstünlükleri dikkate alındığında; Türkiye'nin, söz konusu ülkeyle dış ilişkilerini arttırmasının, sözü edilen ürünlerdeki mevcut/olası yurtiçi talep fazlası durumunu ortadan kaldırabilmesi ve/veya yükselen yurtiçi fiyatları aşağıya çekebilmesi bağlamında faydalı olacağını işaret etmektedir.

Yunanistan'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 6 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 3 mal grubunun (05, 27, 42) hammadde yoğun, 2 mal grubunun (26, 84) emek yoğun, 1 mal grubunun da (12) sermaye yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-14).

Grafik 5: Gürcistan'ın güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Tablo 14: Yunanistan'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

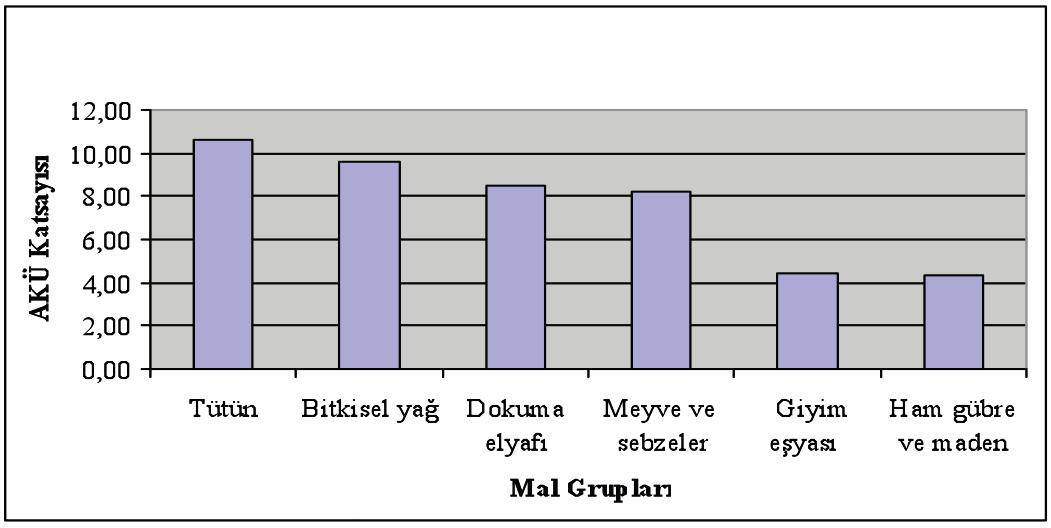
Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
12- Tütün ve tütün mamulleri	10,58	0,83	Sermaye Yoğun
42- Hazırlanmış bitkisel sıvı ve katı yağ	9,57	0,81	Hammadde Yoğun
26- Dokuma elyafı ve bunların artıkları	8,46	0,79	Emek Yoğun
05- Meyve ve sebzeler	8,24	0,78	Hammadde Yoğun
84-Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	4,39	0,63	Emek Yoğun
27- Ham gübre ve madenler (kömür, petrol ve değerli taşlar hariç)	4,34	0,63	Hammadde Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Yunanistan'ın, özellikle tütün ihracatındaki güçlü rekabet gücü, Türkiye'de son yıllarda söz konusu sektörde ortaya çıkan arz kıtlığı ve talep fazlası durumunu ortadan kaldırmasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, her iki ülkenin de bazı benzer ürünlerin ihracatında rekabet avantajına sahip olması, ikili dış ticareti engellememektedir. Keza, endüstri-içi ticaret yoluyla da her iki ülkenin dış ticaret sayesinde refahında artış sağlanabilecektir.

Bulgaristan, SITC Rev3 2 haneli 66 mal grubundan 33'ünün ihracatında rekabet avantajına sahiptir. Bulgaristan'ın ihracatında rekabet avantajına sahip olduğu 33 mal grubu incelendiğinde; üstünlüklerden 5'inin güçlü, 8'inin orta derecede, 20'sinin ise zayıf derecede olduğu görülmektedir.

Grafik 6: Yunanistan'ın güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Bulgaristan'ın ihracatta güçlü rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 5 mal grubu SITC Teknoloji Sınıflandırması'na göre analiz edildiğinde, 2 mal grubunun (22, 56) hammadde yoğun, 1 mal grubunun (84) emek yoğun, 2 mal grubunun da (12, 68) sermaye yoğun olduğu görülmektedir (Tablo-15).

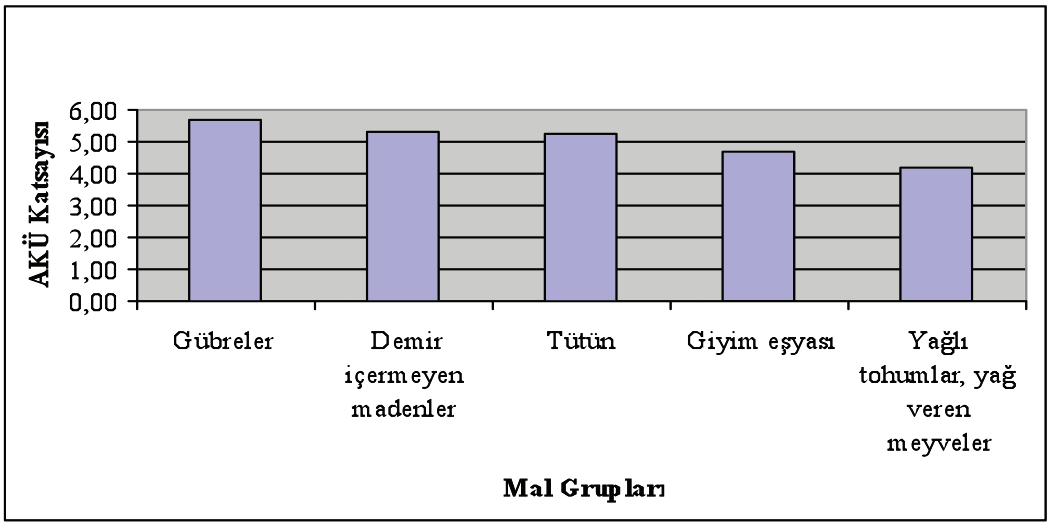
Tablo 15: Bulgaristan'ın güçlü AKÜ katsayılarına sahip olduğu mal grupları

Mal Grupları	AKÜ Ort.	DAKÜ	Faktör Donanımı
56- Gübreler	5,69	0,70	Hammadde Yoğun
68- Demir içermeyen madenler	5,31	0,68	Sermaye Yoğun
12- Tütün ve tütün mamul.	5,27	0,68	Sermaye Yoğun
84- Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	4,66	0,65	Emek Yoğun
22- Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler	4,19	0,61	Hammadde Yoğun

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Bulgaristan'ın özellikle hammadde ve sermaye yoğun bazı ürünlerin ihracatındaki üstünlüğü, söz konusu ürünlerin ihracatında Türkiye'ye karşı olan üstünlüğü de dikkate alındığında; Türkiye ile sözü edilen ürünlerin ticaretini rasyonel kılacaktır.

Grafik 7: Bulgaristan'ın güçlü karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları

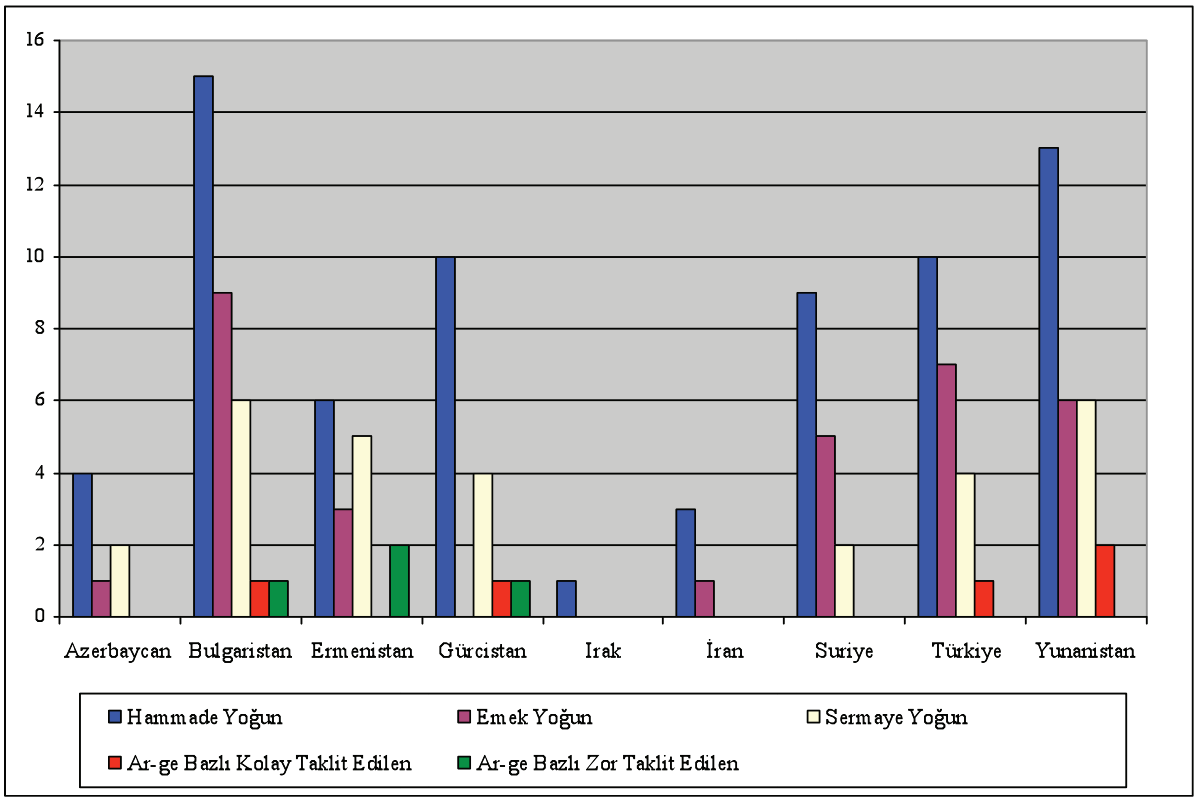

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Türkiye'nin ve sınır komşularının ihracat rekabet avantajına sahip olduğu mal gruplarının faktör yoğunluklarına göre sayısı toplu bir şekilde gösterildiğinde, ihracat rekabet gücüne sahip tüm mallar arasında; hammadde yoğun malların sayısı açısından Bulgaristan, sermaye yoğun malların sayısı açısından Yunanistan ile birlikte Bulgaristan, emek yoğun malların sayısı açısından Bulgaristan, kolay taklit edilebilen araştırma bazlı malların sayısı açısından Yunanistan, zor taklit edilebilen araştırma bazlı malların sayısı açısından da Ermenistan birinci sırada yer almaktadır. İhracat ürün çeşitlendirmesi bağlamında da Bulgaristan'ın nispi üstünlüğü dikkat çekmektedir. Keza, Bulgaristan tüm faktör yoğunluklarının bulunduğu mal gruplarının ihracatında rekabet avantajına sahiptir.

Teknolojik düzeyi ve katma değeri yüksek mal grupları olarak kabul edilen ar-ge bazlı malların ihracatında Bulgaristan (inorganik kimyasal ürünler, metal işleme makineleri), Ermenistan (fotoğraf malzemesi, optik eşya, saatler, metal işleme makineleri), Gürcistan (inorganik kimyasal ürünler, diğer taşıt araçları) ve

Grafik 8: Ülkelerin faktör yoğunluklarına göre ihracat rekabet avantajı

(**Kaynak:** COMTRADE ve PC TAS verilerinden yararlanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Yunanistan'ın (ilk şekilde olmayan plastikler, tıp ve eczacılık ürünleri) nispi üstünlüğü dikkat çekicidir. Türkiye de ar-ge bazlı bir mal grubunun ihracatında (ilk şekilde olmayan plastikler) rekabet avantajına sahiptir. Bununla birlikte, Azerbaycan, Irak, İran ve Suriye'nin ihracat rekabet avantajına sahip olduğu ar-ge bazlı mal grupları mevcut değildir (Grafik-8).

5. SONUÇ

Büyüme ve sanayileşme stratejisi ihracat odaklı olan Türkiye, ihracatının yarısına yakınını AB ülkelerine gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye, ihracatında genel olarak piyasa çeşitlendirmesi gerçekleştirememiştir. Türkiye'nin son dönemdeki dış ticaret stratejisi; gerek ürün, gerekse piyasa bazında çeşitlendirmenin arttırılması (yoğunlaşmanın azaltılması) yönündedir. Bu bağlamda, ihracat hacminin arttırılması ve piyasa çeşitlendirmesinin gerçekleştirilmesi amacına ulaşmada komşu ülkelere öncelik verilmektedir. Sapma indeksi ve nüfuz indeksi analizlerine ilişkin çalışmada elde edilen sonuçlar da söz konusu önceliklerin somut göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin komşu ülkelerle olan ticaretini geliştirebilmesi, söz konusu ülkelerle olan dış ticaret stratejilerini karşılaştırmalı üstünlükler bazında ele alması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu perspektifte, öncelikle Türkiye'nin ve komşu ülkelerinin karşılaştırmalı üstünlüklerinin yıllar itibariyle ve ayrıntılı olarak ortaya koyulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, çalışmada ürün bazlı bir yaklaşımla Türkiye ve komşu ülkelerinin SITC Rev3 2 haneli mal gruplarının ihracatındaki rekabet güçlerinin ortaya koyulması amacıyla Balassa İndeksi (AKÜ) ve Dönüştürülmüş AKÜ İndeksi hesaplanmıştır. Elde edilen veriler; gerek Türkiye'de, gerekse sınır komşularının tamamında ihracat rekabet avantajına sahip olunan mal gruplarının sayısının, dezavantaja sahip olunan mal gruplarının sayısından daha az olduğunu göstermektedir. Genel bir ifadeyle, Türkiye'nin ve sınır komşularının ihracatında rekabet dezavantajı hakimdir.

Bununla birlikte, Balassa İndeksi ve Dönüştürülmüş AKÜ indeksi sonuçları SITC Teknoloji Sınıflandırması bazında ele alındığında, Türkiye'nin ve tüm sınır komşularının ihracat rekabet avantajına (karşılaştırmalı üstünlüklere) sahip olduğu mal gruplarının ağırlıkla hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Hammadde yoğun mal gruplarını emek ve sermaye yoğun mal grupları takip etmektedir. Sözü edilen ülke gruplarının katma değeri ve teknoloji seviyesi nispi olarak yüksek olan kolay ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı malların ihracat rekabet dezavantajına sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, hem Türkiye'nin, hem de komşu ülkelerinin teknoloji ve ar-ge yönünden dışa bağımlı kalmasına ve dış ticaret hadlerinin aleyhte gelişmesine yol açmaktadır.

Türkiye'nin sınır komşularıyla gerçekleştirmeyi amaçladığı dış ticareti karşılaştırmalı üstünlükler bazında ele alındığında; ithalatının canlı hayvan (Suriye'den), petrol ve petrol ürünleri (Suriye, İran ve Irak'tan), içki, elektrik enerjisi (Gürcistan ve Ermenistan'dan[7]), ham kauçuk (Ermenistan'dan), gübreler, demir içermeyen madenler ve yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (Bulgaristan'dan) mal gruplarında yoğunlaşması optimal olacaktır. Keza, komşu ülkelerinin güçlü derecede ihracat rekabet gücüne sahip olduğu sözü edilen mal gruplarında Türkiye karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir. Türkiye'nin sınır komşularına gerçekleştireceği ihracatının ise daha çok seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya, giyim eşyası ve bunların aksesuarları, tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya), meyve ve sebzeler, tütün ve tütün mamulleri mal grupları bazında ele alınması rasyonel olacaktır[8].

Türkiye'nin dış ticaretinin AB'de, özellikle Almanya, İtalya, Fransa gibi pazarlar üzerinde yoğunlaşması riskli bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu riskin ortadan kaldırılması için öncelikle küresel bazda bir coğrafi çeşitlendirmenin ortaya koyulması (yoğunlaşmanın azaltılması); sonrasında da, AB içinde özellikle Yunanistan ve Bulgaristan gibi sınır komşularına yönelik bir dış ticaret stratejisinin geliştirilmesi gerekmektedir.

[7] Türkiye'nin siyasi nedenlerden ötürü mevcut durumda Ermenistan ile dış ticareti bulunmamaktadır.

[8] Bulgaristan hariç tüm sınır komşularının söz konusu mal grubu ihracatında rekabet dezavantajı bulunmaktadır.

EK TABLO 1: SITC teknoloji sınıflandırması

Hammadde Yoğun Mallar	
SITC 0	Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri
SITC 2 (26 hariç)	Tarımsal hammaddeler
SITC 3 (35 hariç)	Mineral yakıtlar ve mineral yağlar
SITC 4	Hayvansal ve bitkisel yağlar
SITC 56	Gübreler
Emek Yoğun Mallar	
SITC 26	Dokumaya elverişli lifler (elyaflar)
SITC 6 (62, 67, 68 hariç)	İmalat malları
SITC 8 (87, 88 hariç)	Diğer üretim malları
Sermaye Yoğun Mallar	
SITC 1	İçkiler, tütün ve mamulleri
SITC 35	Elektrik enerjisi
SITC 53	Boyacılıkta kullanılan ürünler
SITC 55	Uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetik
SITC 62	Kauçuk eşya
SITC 67	Demir ve çelik
SITC 68	Demir ihtiva etmeyen madenler
SITC 78	Kara taşıtları
Kolay Taklit Edilen Araştırma Bazlı Mallar	
SITC 51	Organik kimyasal ürünler
SITC 52	İnorganik kimyasal ürünler
SITC 54	Tıp ve eczacılık ürünleri
SITC 58	İlk haliyle olmayan plastikler
SITC 59	Kimyasal maddeler ve ürünler
SITC 75	Büro makineleri, otomatik veri işleme makinesi
SITC 76	Haberleşme, sesi kaydetme ve kaydedilen sesi tekrar veren alet
Zor Taklit Edilen Araştırma Bazlı Mallar	
SITC 57	İlk haliyle plastikler
SITC 7 (75, 76, 78 hariç)	Makineler ve ulaşım araçları
SITC 87	Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları
SITC 88	Fotoğraf malzemeleri, optik eşyalar, saatler

(**Kaynak:** Hufbauer, 1974: 3-38).

KAYNAKÇA

Akal, M. (2008). "Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(2), 271-296.

Atik, H. (2006). "Tercihlerde Benzerlik Teorisi: Türkiye ve Bazı Komşu Ülkelerin Dış Ticareti Üzerine Bir Analiz", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(2), 33-43.

Ayman, G., Sezer, A. ve Kılıçdağı, T. A. (2007). "Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası - Stratejik Yaklaşımlar, *TÜSİAD Basın Bülteni,* 1-5.

Balassa, B. (1965). "Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage", *The Manchester School of Economic and Social Studies,* 33/2, 99-123.

Ballance, R.H., Forstner, H. ve Murray, T. (1987). "Consistency Tests of Alternative Measures of Comparative Advantage", *The Review of Economics and Statistics*, 69/2, 157-161.

Bekmez, S. (2008). **Rekabet, Rekabet Gücü ve Rekabet Gücünü Ölçme Yöntemleri, Türkiye Avrupa Birliği Sektörel Rekabet Analizleri**, Nobel, Ankara.

Benigno, S. (2005). "Trade and Transportation Between the United States and China, and Between the United States and India", *2006 Conference of the Society of Government Economists,* Washington.

Buturac, G., Lovrincevic, Z. ve Teodorovic, I. (2004). Comparison of the Structure and Development of International Trade Within the Framework of EU Enlargement: the Case of Crotia, *Proceedings of the 65th Anniversary Conference of the Institute of Economics Zagreb-Ekonomski Intitut,* 315-342, Zagreb.

Coxhead, I. (2007). "A New Resource Curse? Impacts of China's Boom on Comparative Advantage and Resource Dependence in Southeast Asia", *World Development,* 35/7, 1099-1119.

Filiztekin, A. (2006). "Türkiye'de Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklerin Evrimi", *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları,* 1/1,101-116.

Hinloopen, J. (2001). "On the Empirical Distribution of the Balassa Index", *Review of World Economics,* 137/1, 1-50.

Hufbauer, G. (1974). "Specialization by Industrial Countries: Extent and Consequences", *The International Division of Labour: Problems and Perspectives-International Symposium,* 3-38, Germany.

Kaya, A.A. (2006). "İmalat Sanayi İhracatında Uzmanlaşma: Türkiye-Avrupa Birliği Analizi (1991-2003)", *Ege University Working Papers in Economics 2006, 06/05,* 1-10.

Kumar, N., Rai, A.B. ve Rai, M. (2008). "Export of Cucumber and Gherkin from India: Performance, Destination, Competitiveness and Determinanta", *Agricultural Economics Research Review, 21/1,* 130-138.

Mahmood, A. (2006). "Export Specialization and Competitiveness of the Malaysian Manufacturing: Trends, Challenges and Prospects", *Conference on International Trade Education and Research (CITER5)-Managing Globalisation for Prosperity,* 1-32, Melbourne.

Mykhnenko, V. (2005). "What Type of Capitalism in Eastern Europe? Institutional Structures, Revealed Comparative Advantages, and Performance of Poland and Ukraine", *Centre for Public Policy for Regions (CPPR) Discussion Paper*, 6, 1-39.

Porter, M. (1991). "Towards a Dynamic Theory of Strategy", *Strategic Management Journal,* 12, 95-117.

Rana, P.B. (1988). "Shifting Revealed Comparative Advantage: Experiences of Asian and Pacific Developing Countries", *Asian Development Bank,* 42, 1-21.

Seymen, D. A. (2009). **Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Şimşek, N. Seymen, D. ve Utkulu, U. (2007). "Turkey's Competitiveness in the EU Market:A Comparison of Different Trade Measures", *European Trade Study Group (ETSG) 9th Annual Conference,* 1-44, Atina.

TÜSİAD. (2007). **Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası-Stratejik Yaklaşımlar**, Ankara.

Utkulu, U. (2005). **Türkiye'nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Wolff, E. N. (2000). "Has Canada Specialized in the Wrong Manufacturing Industries?", *Centre for the Study of Living Standarts (CSLS) Conference on the Canada-US Manufacturing Productivity Gap,* 1-33, Ottawa, Ontorio, Canada.

Yıldız, R. ve Delice, G. (2001). "1990 Sonrasında Türkiye İhracatındaki Yapısal Değişmeler Üzerine Gözlemler", *Journal of Faculty of Business*, 2/2, 101-127.

Yılmaz, B. (2003). "Turkey' s Competitiveness in The European Union: A Comparison with Five Candidate Countries-Bulgaria, The Czech Republic, Hungary, Poland, Romania- and The EU15", *Ezoneplus Working Paper, Fifth Framework Programme-European Commission,* 12, 1-20.

Eryaman, H. (2011). "Komşu Ülkeler İle Ticaretimiz" (11.3.2011) http//www.stratejikboyut.com/files/komsu_ulkelerle_ticaretimiz.pdf.

Sanidas, E. ve Shin Y. (2010). Comparison of Revealed Comparative Advantage Indices with Application to Trade Tendencies of East Asian Countries. (12.2.2011) http://www.akes.or.kr/eng/papers(2010)/24.full.pdf.

Veeramani, C. (2006). India and China:Changing Patterns of Comparative Advantage?. (11.01.2008) http://www.globelicsindia2006.org/Veeramani.pdf,

http://www.tuik.gov.tr, 16.04.2011

http://www.comtrade.org, 22.02.2011

INTRACEN PC TAS Veri Tabanı